



Ayasofya-i Kebir Cami-i'nin İbadete Açılmasının Dünya Basınında Yansımaları ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi (Reflections of Opening Hagia Sophia Grand Mosque to Worship in World Press and Its Effect on Tourism Activities)

* Yusuf ACAR ^a 

^a Aksaray University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Guidance, Aksaray/Turkey

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi:13.11.2020

Kabul Tarihi:23.12.2020

Anahtar Kelimeler

Ayasofya

İstanbul

Uluslararası basın

Turizm

Öz

Bu çalışmanın amacı; 10 Temmuz 2020 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile hukuki statüsü değiştirilerek müzeden camiye çevrilen ve ibadete açılma sürecinde Ayasofya ile ilgili uluslararası basının karara yaklaşımı ve alınan kararın turizm sektörü açısından oluşabilecek muhtemel etkilerinin tespit edilmesidir. Çalışmanın amacı doğrultusunda; konu ile ilgili süreci yakından takip eden uluslararası medyada yer alan haberler ve Ayasofya'nın müze olarak faaliyet gösterdiği dönemde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü tarafından yayınlanan istatistiki veriler taranarak doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışma; dünya kamuoyunun sembolik önemi olan Ayasofya'nın ibadete açılmasına göstermiş olduğu tepkinin anlaşılması ve kararın turizm faaliyetleri ile ilişkilendirilmesi bakımından önemli ve güncel bilgiler sunmaktadır. Çalışma sonuçları; Ayasofya'nın müzeye çevrilmesi kararının dış basında geniş yankı uyandırdığını ve bu durumun turizmden elde edilen gelirler ve özellikle yabancı ziyaretçi sayılarında düşüşe neden olacağını gösterir niteliktedir.

Keywords

Hagia Sophia

İstanbul

International press

Tourism

Abstract

The aim of this study to determine; approach of the international press regarding the Hagia Sophia, which was turned from a museum into a mosque by changing its legal status with the Presidential Decree published in the Official Gazette on 10 July 2020, and the determination of the possible effects of the decision on the tourism sector. In line with purpose of the study; research data were scanned and collected by document analysis method; which the news in the international media that closely follows the process regarding the subject and the statistical data published by Republic of Turkey Ministry of Culture and Tourism Central Directorate of Rotary Capital Management during the period when Hagia Sophia was operating as a museum. Study provides important and up-to-date information in terms of understanding the reaction of the world public to the opening of Hagia Sophia, which is symbolically important, to the opening of worship, and relating the decision to tourism activities. Study results proves that; decision to turn Hagia Sophia into a museum has a wide repercussion in foreign press and this situation will cause a decrease in the revenues from tourism and especially in the number of foreign visitors.

Makalenin Türü

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar

E-posta: yacar1986@gmail.com (Y. Acar)

DOI: 10.21325/jotags.2020.768

GİRİŞ

Doğu Roma İmparatorluğu döneminde başkentte inşa edilen en büyük tapınak olma özelliği taşıyan Ayasofya, imparatorluğun hüküm sürdüğü yıllar boyunca aynı yerde üç kez inşa edilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii, 2020, s. 7, Çetinkaya, 2015, s. 68, & Angı, 2015, s. 44-45). “Megale Ekklesia” (Büyük Kilise) olarak anılan ilk yapının inşasına Hristiyanlığı devlet dini haline getiren I. Konstantin döneminde başlanmış ve yapı II. Konstantin tarafından M.S. 360 yılında ibadete açılmıştır. “Büyük Kilise” olarak adlandırılan ilk yapı tarihler 404 yılını gösterdiğinde başkentte çıkan bir isyan sonucunda yakılarak büyük zarara uğramış ve harap bir hale gelmiştir (Öztürk, 2017, Erdoğan, 2012, s. 2, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii, 2020, s. 7; Diker, 2019, s. 1). “İkinci Ayasofya” olarak adlandırılan yapı İmparator II. Theodosios döneminde inşa edilerek M.S. 415 yılında kapılarını ibadete açmıştır. 430 yılından itibaren Eski Yunanca’da “Kutsal Bilgelik” anlamında kullanılan “Aya Sofya” adıyla anılan ikinci yapı da M.S. 532 yılında başkentte meydana gelen “Nika Ayaklanması” esnasında yakılarak yıkılmıştır (Ayasofya Tarihi, 2020; Ayasofya Siyasi Tartışmaların Ortasındaki Emanet, 2019, s. 4; Angı, 2015, s. 45). Nika Ayaklanması’nın bastırılmasından sonra günümüze de ulaşan ve “Üçüncü Ayasofya” olarak bilinen yapı; İmparator I. Jüstinyen tarafından M.S. 532-537 yıllarında tamamlanarak dünyanın en görkemli tapınağı olarak ibadete açılmıştır. Ayasofya, imparatorluğun ayakta kaldığı süre boyunca orduların savaşlardan önce kutsanması, imparatorlara taç merasimi düzenlenmesi gibi birçok önemli ayine ev sahipliği yapan son derece kutsal ve sembolik anlamlar yüklenen özel bir yapı olmuştur (İstanbul Ayasofya Müze Müdürlüğü, 2020, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii, 2020, s. 7). M.S. 1204 yılında Doğu Roma İmparatorluğu başkenti IV. Haçlı Seferleri esnasında Avrupa’dan gelen Latin orduları tarafından işgal edilmiştir. Kurulan Latin Krallığı döneminde Ayasofya “Sancta Sophia” ve “Sancta Sapientia” adlarıyla Katolik tapınağı olarak kullanılmıştır. 1261 yılında şehir tekrar Doğu Roma İmparatorluğu kontrolüne geçince Ayasofya Rum-Ortodoks ve imparatorluk kilisesi olarak kullanılmaya devam etmiştir (Ayasofya Siyasi Tartışmaların Ortasındaki Emanet, 2019, s. 4-5; Öztürk, 2017). Fatih Sultan Mehmed Han komutasındaki Osmanlı ordularınının 29 Mayıs 1453 tarihinde İstanbul’u fethetmesi ile Ayasofya fetih sembolü olarak camiye dönüştürülmüş ve takip eden ilk Cuma namazı burada kılınmıştır (Çetinkaya, 2015, s. 76; TDV İslam Ansiklopedisi, Ayasofya; Ahunbay, 2017, s. 39). Fethi takip eden 481 yıl boyunca İstanbul’un Ulu Camii olarak hizmet eden Ayasofya 1934 yılında alınan Bakanlar Kurulu kararı ile müzeye çevrilmiş ve yapı 1985 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde yer almıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii, 2020, s. 5, T.C. Resmî Gazete. 10 Temmuz 2020 Cuma. Sayı: 31181). 10 Temmuz 2020 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 31181 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ve 2729 karar sayısı ile müze statüsünde olan Ayasofya tekrar Camiye çevrilmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığı’na devredilerek ibadete açılmıştır (T.C. Resmî Gazete. 10 Temmuz 2020 Cuma. Sayı: 31181). Ayasofya inşa edildiği tarihten itibaren İstanbul şehrini elinde tutan devletler tarafından sembolik anlamlar yüklenen önemli bir yapı olmuştur. Bu duruma etki eden faktörlerin başında yapının tarih boyunca İstanbul’un en önemli simgelerinden biri olması ve şehir ile özdeşleştirilmesi gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Ayasofya’nın ulusal bir mesele olduğu ve yapının statüsü ile ilgili söz hakkının yalnızca Türkiye Cumhuriyeti iradesinde olduğunun altını vurgulamıştır. Buna karşın başta Yunanistan olmak üzere diğer Ortadoks ülkeler ve Hristiyan dünyası da yapının Camiye çevrilmemesi yönünde ki taleplerini uluslararası mecralarda yüksek sesle dile getirmiştir. Bütün bu tartışmalar devam ederken 24 Temmuz 2020 Cuma günü devlet erkânının katılımıyla Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi olarak adı da değiştirilen yapıda Cuma namazı kılınmış ve ilk hutbe Diyanet İşleri Başkanı tarafından okunmuştur (Diyanet İşleri Başkanlığı,

2020). Çalışma kapsamında Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi ve ibadete açılması sürecindeki konu ile ilgili dış basında yer alan haberlere yer verilmiş ve statüsü müzeden Camiye çevrilen yapı ile ilgili kararın muhtemel etkileri turizm sektörü ve gelirler açısından ele alınmıştır.

Literatür Taraması

Ayasofya ile ilgili literatür incelendiğinde yapıyı konu edinen çalışmaların genellikle tarih, güzel sanatlar, mimarlık, sanat tarihi, restorasyon ve konservasyon alanlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir (Erdoğan, 2012; Ahunbay, 2017; Angı, 2015; Çetinkaya 2015, Karakuyu, Tezer & Balık, 2010; Diker, 2019; Kala, 2020). Yukarıda belirtilen alanlarda yapılan çalışmalarda Ayasofya'nın eşsiz yapısal özellikleri ele alınmış, medeniyetler açısından önemi tartışılmış ve kültürel miras varlığı boyutları ile kapsamlı değerlendirilmelere tabi tutulmuştur.

Literatürde Ayasofya'nın hukuki statüsünü ya da müze olarak kalması mı doğru? yoksa camiye mi çevrilmeli? sorunsalını ele alan çalışmalar incelendiğinde konu ile ilgili farklı görüşler beyan eden çalışmalara ulaşılmıştır.

Eldem (2015) tarafından yapılan "Ayasofya: Kilise, cami, abide, müze, simge" adlı çalışmada Ayasofya ile ilgili tartışmalar 18. yüzyılın sonlarından itibaren kapsamlı bir biçimde değerlendirilmiş ve konu "tabii abideleşme" süreci üzerinden ele alınarak tarihsel süreç içerisinde derinlemesine analiz edilmiştir.

Çoruhlu, Demir ve Yıldız (2016) tarafından yapılan "Ayasofya Bilmecesi: Kilise, Cami, Müze, Hangisi?" adlı çalışmada Ayasofya'nın Vakıflar Kanunu'na göre camiye çevrilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir.

Fatih: Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Bülteni "Ayasofya Özel Sayısı" (2014 Ocak-Mart) adlı çalışmada Ayasofya'nın cami olarak hizmet vermesi ve ibadete açılması konusunda görüşler gerekçeleri ile birlikte sunulmuştur (Ayasofya Özel Sayısı, 2014).

Bilim ve Aydınlanma Akademisi altında faaliyetlerini sürdüren Erken Toplumsal Hareket Bilim Alanı tarafından 2019 yılında hazırlanan "Ayasofya Siyasi Tartışmaların Ortasındaki Emanet" adlı çalışmada Ayasofya'nın camiye çevrilmesi konusu derinlemesine incelenmiş ve çalışmanın sonuç kısmında yapının müze olarak kalmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde hazırlanan ve 24 Temmuz 2020 tarihinde Ayasofya Camisinin ibadete açılışına katılan ziyaretçilere dağıtılan "Ayasofya Camii: Fatih Sultan Mehmed Han'ın Emaneti, İnsanlığın Ortak Hazinesi" adlı kitap; yapı hakkında bilgiler sunan ve yapının camiye çevrilerek muhafaza edileceğini duyuran bir manifesto niteliği taşımaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii, 2020).

Ayasofya'nın ibadete açılmasını takip eden süreçte T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 1-7 Ekim 2020 tarihleri arasında onursal başkanlığını Ali Erbaş'ın üstlendiği ulusal Ayasofya-İ Kebir Cami-İ Şerifi Sempozyumu düzenlenmiştir (Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi Sempozyumu, 2020).

Ayasofya'nın ibadete açılması ve hukuki statüsü ile ilgili fikir beyan eden çalışmalar incelendiğinde tartışmaların odak noktasının farklı iki görüş etrafında şekillendiği kanaatine varılmıştır. Konu ile ilgili ilk görüş; yapının hukuki statüsünün Türkiye'nin ulusal meselesi olduğu ve bu bağlamda Ayasofya'nın Fatih'in emaneti olarak camiye çevrilmesinin en isabetli karar olduğu şeklindedir. Diğer görüş ise; yapının farklı inanışlar açısından da önem arz

eden, insanoğlunun ortak kültürünü yansıtan bir değer olarak camiye çevrilmesinin yanlış bir karar olduğu yönündedir.

Yöntem

Çalışma; Ayasofya'nın 10 Temmuz 2020 tarihinde yayınlanan Cumhurbaşkanlığı kararı ile müzeden camiye çevrilmesi ve ibadete açılmasındaki süreç ve sonrasında dünya kamuoyunun karara gösterdiği tepkiyi anlamak ve kararın gelecek dönemlerde özellikle yabancı turistlerin önemli uğrak noktalarından biri olan Ayasofya özelinde turizm gelirleri açısından oluşturabileceği etkilerin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Ayasofya'nın ibadete açılması hususunu uluslararası alanda hassasiyetle takip eden yabancı yazılı ve görsel yayın organlarına ait elektronik ortamlarda bulunan veriler ile Ayasofya'nın müze olduğu döneme ait T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü tarafından yayınlanan istatistik veriler taranarak nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi ile incelenmiştir.

Sosyal bilimlerde araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilen bu yöntem; tarama vasıtasıyla araştırılmak istenen konu ile ilgili elektronik ortamlarda veya basılı bir şekilde mevcut olan verilerin incelenmesi ve yorumlanmasında kullanılan süreçleri kapsamaktadır (Bowen, 2009, s. 27).

Bulgular

Çalışmaya ait bulgular çalışmanın amacına uygun bir biçimde elde edilen veriler ışığında; Ayasofya'nın ibadete açılmasının dünya basınında yansımaları ve Ayasofya'nın ibadete açılmasının turizm faaliyetlerine etkisi olmak üzere iki farklı başlık altında incelenmiştir.

Ayasofya'nın İbadete Açılmasının Dünya Basınında Yansımaları

Ayasofya'nın statüsü ile ilgili kararın 10 Temmuz 2020 tarihinde resmi gazetede yayınlanması ve 24 Temmuz 2020 tarihinde uzun süreden sonra ilk Cuma namazının kılınması başta Ortodoks dünyası olmak üzere uluslararası yazılı ve görsel basında ilgiyle takip edilen ve gündemi en fazla meşgul eden konuların başında gelmiştir. Dünyanın önde gelen yayın kuruluşları ilk Cuma namazına ait görüntü ve açıklamaları takipçilerine canlı bir şekilde servis etmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen ve uluslararası düzeyde takip edilen yazılı ve görsel yayın organlarına ait Ayasofya ile ilgili sunulan haber ve atılan başlıklar dünya gündemine şu şekilde yansımıştır:

Londra merkezli BBC News 24 Temmuz 2020 tarihli haberinde Ayasofya ile ilgili "Former Istanbul museum welcomes Muslim worshippers" (Eski İstanbul müzesi, Müslümanları ağırlıyor) (BBC News, Hagia Sophia, 2020) şeklinde bir başlık atarak, Yunanistan'da kiliselerin Ayasofya'nın camiye çevrilmesi üzerine yas tutmak amacıyla çanlarını çaldığını ve Yunan halkının büyük çoğunluğunun derin üzüntü içinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca yayın kuruluşu Başbakan Kiriakos Miçotakis'in Türk tarafını hedef alan "Bugün İstanbul'da gerçekleşen şey güç değil, zayıflık göstergesidir" ifadelerine yer ayırmıştır (BBC Türkçe, Ayasofya, 2020).

Birleşik Krallık'ta yayın hayatına devam eden uluslararası ölçekli bir yayın organı olan Independent 24 Temmuz 2020 tarihinde resmi web sitesinde Ayasofya'nın ibadete açılmasını "Istanbul's Hagia Sophia opens as a mosque for Muslim prayers" (İstanbul'daki Ayasofya, Müslümanların ibadetlerine cami olarak açılıyor) başlığıyla takipçilerine duyurmuştur. Haberin içeriğinde Müslümanların Ayasofya Camii açılışına coşkuyla eşlik ederken, Yunanistan ve

Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Ortodoks Hristiyan kilise ve cemaat liderlerinin yapının ibadete açılmasını onaylamadıklarını ve o günü "yas günü" olarak ilan ettikleri belirtilmiştir (Independent, Hagia Sophia, 2020).

Amerika merkezli The New York Times 24 Temmuz 2020 tarihinde Ayasofya'nın ibadete açılmasını "Erdogan Fulfills Cherished Goal, Opening Hagia Sophia to Prayers" (Erdoğan değerli görülen hedefine ulaşarak Ayasofya'yı ibadete açtı) başlığıyla duyurmuştur. Carlotta Gall tarafından kaleme alınan makalede yapının ibadete açılmasına Müslümanların eşlik ederek Diyanet İşleri Başkanı'nın hutbede kılıç ile ilk vaazı vermesi özellikle vurgulanmıştır (The New York Times, İstanbul, 2020).

Washington merkezli The Washington Post 24 Temmuz 2020 tarihli haberinde Ayasofya'nın ibadete açılmasını "First prayers held at Hagia Sophia after Turkey converts it from museum to mosque" (Müzeden camiye dönüştürülmesinin ardından Ayasofya'da ilk ibadet) başlığını atarak duyurmuştur. Ayasofya'nın camiye çevrilmesinin Yunanistan'da öfkeyle karşılanarak halkı sokaklara döktüğünü ve Yunan hükümetinin Türk tarafını evrensel değerlere meydan okumakla suçladığı belirtilmiştir. Ayasofya'nın ibadete açılmasını Türk İslamcı ve milliyetçilerinin zaferi olarak yorumlayan haber Trump yönetimi ve içlerinde Papa Francis'inde desteklediği dini gruplar tarafından yapılan açıklamalarda Türkiye'nin kararı "hayal kırıklığı" olarak nitelendirilmiştir (The Washington Post, Hagia Sophia, 2020).

İngiltere merkezli The Guardian 30 Temmuz 2020 tarihli haberinde Ayasofya ile ilgili kararı "Hagia Sophia: the mosque-turned-museum at the heart of an ideological battle" (Ayasofya: İdeolojik bir savaşın kalbinde cami-müze) başlığı ile duyurmuştur. Haberin detaylarında ise; Türkiye'nin 1934 yılında yapıyı müzeye çevirme kararının sembolik olduğunu ve Erdoğan'ın yapıyı camiye çevirme isteğinin de sembolik olduğu belirtilmiştir. Ayrıca haberde Ayasofya ile ilgili kararın Yunanistan ile Türkiye arasındaki gerginliği iyice tırmandıracağı da servis edilmiştir (The Guardian, Hagia Sophia, 2020).

Merkezi Londra'da bulunan dünyaca ünlü Reuters haber ajansı 24 Temmuz 2020 tarihli haberinde Ayasofya'nın ibadete açılmasını "Erdogan joins thousands to pray for first time at Istanbul's Hagia Sophia" (İstanbul Ayasofya'da ilk Cuma namazı için Erdoğan'a binlerce kişi eşlik etti) başlığı ile değerlendirmiştir. Haberin içeriğinde; Ayasofya'nın camiye çevrilmesi süreci ile ilgili bilgiler yer alırken, Avrupa'da bulunan bazı ülkeler ve kilise liderlerinin açıklamalarında yapının camiye çevrilmesinin dinler arasında ayrılıkları derinleştireceğinin altı çizilmiştir (Reuters, Hagia Sophia, 2020).

Rusya'nın önde gelen haber ajanslarından Russia Today 24 Temmuz 2020 tarihinde "Huge crowds of Muslims join Turkish President Erdogan in first official prayer at Hagia Sophia for eight decades" (80 yılın ardından Ayasofya'da kılınan ilk namaza Türkiye Cumhuriyeti Başkanı Erdoğan ile birlikte büyük bir kalabalık eşlik etti) başlığı ile Ayasofya'nın ibadete açılmasını servis etmiştir. Ayasofya'nın tarihi ile ilgili de bilgilerin yer aldığı haberde cami önünde kalabalık grupların oluştuğu yazılmıştır (Russia Today, Hagia Sophia, 2020).

Katar'da faaliyetlerini sürdüren Al Jazeera haber kanalı 24 Temmuz 2020 tarihinde Ayasofya'daki ilk ibadeti "Muslim prayers in Hagia Sophia for first time in 86 years" (Müslümanlar 86 yıl sonra ilk kez Ayasofya'da dua etti) başlığı ile haber yapmıştır. Haberin detayında Ayasofya ile ilgili bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamaları yer almıştır (Al Jazeera, News, Hagia Sophia, 2020).

Yunanistan Pire merkezli Ekathimerini gazetesi Ayasofya'nın camiye çevrilmesi ve ibadete açılma sürecini yakından takip eden ve konu ile ilgili gelişmelere geniş yer ayıran bir yayın organı olarak 24 Temmuz 2020 tarihinde "Hagia Sophia opens as a mosque for Muslim prayers" (Ayasofya Müslümanların ibadetine açılıyor) başlığını kullanmıştır. Yunan hükümetine ait sert mesajların yayımlandığı haberin detaylarında kararın siyasi olduğu, yapının kültürel miras unsuru olarak müze statüsünde varlığını sürdürmesi gerektiği ve Türk tarafının kararından vazgeçmesi yönünde çağrılar yapılmıştır. Ayrıca Ayasofya'nın ibadete açılmasının Türk-Yunan ilişkilerini daha da gereceği belirtilmiştir (Ekathimerini, The News About Hagia Sophia, 2020).

Elde edilen veriler Ayasofya'nın Diyanet İşleri Başkanlığına devredilerek ibadete açılması ile ilgili alınan kararın uluslararası alanda ilgi ve kaygı ile takip edildiğini gösterir niteliktedir.

Ayasofya'nın İbadete Açılmasının Turizm Faaliyetlerine Etkisi

Ayasofya inşa edildiği dönemden itibaren farklı ulus ve inançlar tarafından özel anlamlar yüklenen, iktidarı sembolize eden ve İstanbul ile özdeşleştirilen eşsiz bir kültürel miras örneği olarak önemini tarih boyunca korumayı başarmış bir yapıdır. Tarihe tanıklık eden bu yapının camiye çevrilmesi ve ibadete açılmasından önceki süreçte Türkiye turizmi ve turizmden elde edilen gelirler açısından da ayrı bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'de Ayasofya'nın müze olarak kalması gerekliliğini savunan kesimlerin laiklik vurgusu ve sekülerlik söylemleri dışında yapının turizm gelirlerine olan katkıları da sürekli altı çizilen konulardan biri olarak tartışılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) 2016, 2017, 2018 ve 2019 verilerine göre; Ayasofya, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi ile birlikte Türkiye'de bulunan müze ve ören yerleri içerisinde yerli ve yabancı turistler tarafından en fazla ziyaret edilen alanlar içerisinde en üst sıralarda yer almıştır. DÖSİMM tarafından 2016 yılı ve sonrasına ait ziyaretçi sayılarına yönelik istatistiki bilgiler aşağıda yer alan Tablo 1 aracılığı ile sunulmuştur.

Tablo 1: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü 2016-2017-2018-2019 Yılı Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayıları

Yıl	Ayasofya Müzesi Ziyaretçi Sayıları	İstanbul'da Bulunan Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayıları	Türkiye'de Bulunan Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayıları
2016	1.437.405	3.815.198	17.409.048
2017	1.892.250	4.884.790	20.508.499
2018	2.930.224	7.387.680	28.297.881
2019	3.727.361	7.798.283	35.048.417
Toplam	9.987.240	23.885.951	101.263.845

Kaynak: Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü Müze İstatistiklerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1'den Ayasofya'nın müze olarak hizmet verdiği dönemlerde İstanbul ve Türkiye turizmi açısından sahip olduğu önem anlaşılmaktadır. DÖSİMM tarafından yayımlanan 2016 yılı ve sonrasına ait veriler Ayasofya Müzesi'ni ziyaret eden turistlerin İstanbul'da bulunan diğer müze ve ören yerleri ziyaretçilerinin yaklaşık % 40'ını, Türkiye'de bulunan müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin de yaklaşık % 10'luk kısmını oluşturmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın müze ve ören yerleri giriş ücretleri hakkında yaptığı düzenleme ile; Ayasofya Müzesi giriş ücretleri 2020 yılı Mart ayından itibaren 100 TL olarak açıklanmıştır (DÖSİMM, 2020; Ayasofya Müzesi Giriş Ücretleri). DÖSİMM tarafından 2016 yılından itibaren açıklanan veriler dikkate alındığında Ayasofya Müzesi ziyaretçi sayılarının ortalamasına göre ziyaretlerden elde edilen gelirin yıllık yaklaşık 250 milyon TL civarında olduğu anlaşılmaktadır.

Ayasofya Camii'nin ibadete açılması ile ilgili millete sesleniş konuşmasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 10 Temmuz 2020 tarihinde; yapının yeni statüsüne bağlı olarak giriş ücreti uygulanmayacağını ve Ayasofya Camii'ni isteyen herkesin ücretsiz bir biçimde ziyaret edebileceğini kamuoyuna duyurmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Millete Sesleniş, 2020). Burada Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'nın Ayasofya'nın yeni statüsü ile ilgili almış olduğu kararda; tarihi emanetin taşıdığı sembolik önemin ve cami olarak vereceği hizmetin müze olarak kullanılmasından elde edilecek gelirlerden çok daha önemli olduğunun altı çizilmiştir.

Sonuç

Ayasofya'nın Cumhurbaşkanlığı Kararı ile hukuki statüsünün değiştirilmesi ve camiye çevrilerek ilk Cuma namazının kılındığı dönemi sadece kendi dinamikleri içerisinde değerlendirmek ve o esnada vuku bulan uluslararası ilişkileri görmezden gelmek, alınan tarihi karar için gerekli tahlillerin yapılmasına gölge düşürecektir. Kararın Doğu Akdeniz'de suların ısındığı, Türkiye'nin kara suları içerisinde yeni enerji kaynakları arama çalışmalarına hız kazandırdığı ve Yunanistan ile politik gerginliğin zirveye çıktığı bir döneme denk geldiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, Ortadoğu ülkelerinde uzun yıllardır yaşanan siyasi belirsizlikler, bitmek tükenmek bilmeyen iç savaşlar, yeni göç dalgaları gibi Avrupa devletlerinin görmezden geldiği ve sürekli ötelemeye çalıştığı meseleler bölgede hali hazırda mevcut olan sorunların büyümesine ve belirsizliğin devam etmesine neden olmaktadır. Türkiye gibi jeopolitik öneme sahip bir ülkenin ulusal menfaatlerini gözetmek adına bölgede meydana gelen gelişmelere karşı kayıtsız kalması mevcut koşullar dikkate alındığında pek mümkün gözükmemektedir. Böylesi bir dönemde Ayasofya gibi simgesel bir yapının camiye çevrilmesi ve ibadete açılmasının beraberinde uluslararası tartışmalara neden olacağı da aşikârdır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı kararı ile Ayasofya'nın camiye çevrilmesi ve ibadete açılması hususu kabul edildiği tarihten itibaren uluslararası düzeyde tartışılan önemli bir gündem maddesi olmuştur. Dünyanın önde gelen medya kuruluşları tarafından ilgiyle takip edilen, sembolik önem taşıyan Ayasofya'nın camiye çevrilmesi genellikle Yunanistan ve Türkiye ekseninde ele alınmıştır. Medya kuruluşlarının konu ile ilgili attığı başlıklar ve haber içerikleri incelendiğinde; Yunanistan'ın uluslararası kamuoyunun desteğini arkasına alarak hareket etme düşüncesine karşı Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda konunun ulusal egemenlik hakları boyutu ile bir iç mesele olarak değerlendirildiğine ve alınan karara saygı duyulması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Ayrıca dış basında yer alan haberler Ayasofya'nın camiye çevrilmesinin dinler arasında hali hazırda var olan uçurum ve anlaşmazlıkların daha fazla derinleşeceği kaygısını gütmektedir.

Ayasofya'nın camiye çevrilerek ibadete açılması ile ilgili karar ülke ekonomilerinde gelir yaratıcı etkileri açısından önem arz eden ve bacasız sanayi olarak nitelendirilen turizm sektörü özelinde de değerlendirilmiştir. Çalışma içerisinde detaylı bir biçimde sunulan veriler Ayasofya'nın müze olarak kullanıldığı dönemlerde İstanbul ve ülke turizmi açısından son derece önemli gelir yaratıcı etkisi olan bir çekicilik unsuru olduğunu kanıtlar niteliktedir. Özellikle uluslararası basında Ayasofya'nın camiye çevrilmesi ile ilgili haberlerin gelecek dönemlerde İstanbul ve Türkiye turizmi açısından olumsuz bir imaj oluşturacağı, buna bağlı olarak turizmden elde edilen gelirler ve özellikle yabancı ziyaretçi sayılarında düşüşe neden olacağı tahmin edilmektedir.

Çalışmada Ayasofya'nın hukuki statüsünün değişmesine yönelik dış basında yer alan uluslararası tepkiler ve kararın turizm faaliyetlerine etkisi değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalarda Ayasofya'nın müzeye çevrilmesi ve ibadete açılması ile ilgili kararın ulusal basın düzeyinde ele alınması; karara taraf ve muhalif olan kesimlerin gerekçeli

görüşlerine yer verilmesi ve Ayasofya ile ilgili yapılan çalışmalarda medyanın turizm bağlamında kullanımının etkisi hakkında kuramsal çıkarımlar gibi konular sosyal bilimler alanında çalışmalar üreten araştırmacı ve akademisyenler tarafından ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z. (2017). *Bir Dünya mirasının korunması: Ayasofya Uluslararası katılımlı 6. tarihi yapıların korunması ve güçlendirilmesi sempozyumu*, s. 37-46. 2-3-4 Kasım 2017. Trabzon.
- Al Jazeera, News, *Hagia Sophia* (2020). <https://www.aljazeera.com/news/2020/7/24/muslim-prayers-in-hagia-sophia-for-first-time-in-86-years> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).
- Angı, O. (2015). Ayasofya'nın yapımında kullanılan doğal taşlar ve günümüzdeki korunmuşluk durumları. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, (14), 43-57.
- Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi Sempozyumu* (2020). T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı, <https://dinhizmetleri.diyaret.gov.tr/Detay/359/ayasofya-i-kebir-cami-i-%C5%9Ferifi-sempozyumu> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).
- Ayasofya Müzesi Giriş Ücretleri* (2020). <https://www.turizmuncel.com/haber/muze-ve-oren-yeri-giris-ucretlerine-fahis-zam> (Erişim Tarihi: 02.11.2020).
- Ayasofya Özel Sayısı* (2014). Fatih: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Bülteni. T.C. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi 1471, 2014 Ocak-Mart, Sayı: 9. ISSN 2147-3145. İstanbul: Aktif Matbaa ve Rek. Hiz. San. Tic. Ltd. Şti.
- Ayasofya Siyasi Tartışmaların Ortasındaki Emanet* (2019). *Bilim ve aydınlanma akademisi, erken toplumsal hareket bilim alanı*. <http://bilimveaydınlanma.org/ayasofya-siyasi-tartismalarin-ortasindaki-emanet/> (Erişim Tarihi: 10.10.2020).
- Ayasofya Tarihi* (2020). <https://ayasofyacamii.gov.tr/tr/ayasofya-tarihi> (Erişim Tarihi: 10.09.2020).
- BBC News: Hagia Sophia* (2020). <https://www.bbc.com/news/world-europe-53506445> (Erişim Tarihi: 08.09.2020).
- BBC Türkçe, Ayasofya* (2020). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53537862> (Erişim Tarihi: 07.09.2020).
- Bowen, G. A. (2009). "Document analysis as a qualitative research method", *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.
- Çetinkaya, H. (2015). Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Mimarı. Cilt VIII. Coşkun Yılmaz, Halil İbrahim Düzenli, (Eds.). *Ayasofya içinde* (s.68-77). İstanbul: İ.B.B. Kültür A.Ş. Türkiye Diyanet Vakfı. İslam Araştırmaları Merkezi.
- Çoruhlu, Y., Demir, O., & Yıldız, O . (2016). Ayasofya bilmececi: Kilise, cami, müze, hangisi? . *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* , (27) , 17-32.

Diker, H. F. (2019). İnci Aslanoğlu İçin Bir Mimarlık Tarihi Dizimi. Derleyenler: T. Elvan Altan, Sevil Enginsoy İkinci. *Ayasofya: Bir iktidar öyküsü* içinde (s. 1-6). ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara: Kalkan Matbaacılık.

Ekathimerini, The News About Hagia Sophia (2020). <https://www.ekathimerini.com/255089/article/ekathimerini/news/hagia-sophia-opens-as-a-mosque-for-muslim-prayers>. (Erişim Tarihi: 01.11.2020).

Eldem, E. (2015). *Ayasofya: kilise, cami, abide, müze, simge*. Toplumsal Tarih, 254, 76-85.

Erdoğan, E. G. (2012). Bizans Dönemi'nde Ayasofya, tarihçesi ve mimari özellikleri hakkında genel bilgiler. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-7.

Independent, Hagia Sophia (2020). <https://www.independent.ie/world-news/istanbuls-hagia-sophia-opens-as-a-mosque-for-muslim-prayers-39395696.html> (Erişim Tarihi: 15.09.2020).

İstanbul Ayasofya Müze Müdürlüğü (2020). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44094/istanbul-ayasofya-muze-mudurlugu.html> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).

Kala, E.S. (2020). Fatih Külliyesi ve Ayasofya-i Kebir Vakfı (Hayır Müesseseleri, Hizmetleri, Görevlileri ve Yönetimi). *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 15, 99-130.

Karakuyu, M., Tezer S.T., & Balık, H. (2010). İstanbul'un tarihsel topoğrafyası ve literatür değerlendirmesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(16), 33-60.

Öztürk, O. (2017). *Ayasofya: Bizans ve Osmanlının kutsal mirası*. <http://ozhanozturk.com/2017/09/01/ayasofya/> (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

Reuters, Hagia Sophia (2020). <https://www.reuters.com/article/us-turkey-hagiasophia-idUSKCN24P0PQ> (Erişim Tarihi: 23.10.2020).

Russia Today, Hagia Sophia (2020). <https://www.rt.com/news/495721-muslims-pray-hagia-sophia/> (Erişim Tarihi: 28.10.2020).

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2020). *Ayasofya Camii Fatih Sultan Mehmed Han'ın Emaneti, İnsanlığın Ortak Hazinesi*.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) Müze İstatistikleri (2016-2017-2018-2019), <http://www.dosim.gov.tr/muze-istatistikleri> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) Müze ve Ören yerlerine Girişlerde Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge. <http://dosim.kulturturizm.gov.tr/muze-ve-oren-yerleri-giris-yonergesi> (Erişim Tarihi: 02.11.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) 2016 Yılı Müze ve Ören yeri Ziyaretçi İstatistikleri. <http://www.dosim.gov.tr/assets/documents/2016-ZIYARETCI-WEB-SITESI.pdf> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) 2017 Yılı Müze ve Ören yeri Ziyaretçi İstatistikleri. <http://www.dosim.gov.tr/assets/documents/2017-ZIYARETCI-WEB-SITESI.pdf> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) 2018 Yılı Müze ve Ören yeri Ziyaretçi İstatistikleri. <http://www.dosim.gov.tr/assets/documents/2018-ZIYARETCI-WEB-SITESI.pdf> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) 2019 Yılı Müze ve Ören yeri Ziyaretçi İstatistikleri. <http://www.dosim.gov.tr/assets/documents/2019-ZIYARETCI-WEB-SITESI.pdf> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).
- T.C. Resmî Gazete. 10 Temmuz 2020 Cuma. Sayı: 31181 Mükerrer. Cumhurbaşkanlığı Kararı Karar Sayısı: 2729 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200710M1.pdf> (Erişim Tarihi: 27.10.2020).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı (2020). <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/29715/diyanet-isleri-baskani-erbas-yeniden-ibadete-acilan-ayasofya-i-kebir-cami-i-serifinde-ilk-hutbeyi-irad-etti> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).
- TDV İslam Ansiklopedisi, Ayasofya (2020). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ayasofya#1> (Erişim Tarihi: 27.10.2020).
- The New York Times, İstanbul (2020). <https://www.nytimes.com/2020/07/24/world/europe/turkey-hagia-sophia-mosque-prayers.html> (Erişim Tarihi: 15.09.2020).
- The Washington Post, Hagia Sophia (2020). https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/first-prayers-to-be-held-at-hagia-sophia-after-turkey-converts-it-from-museum-to-mosque/2020/07/23/0b8bf81e-ccf8-11ea-99b0-8426e26d203b_story.html (Erişim Tarihi: 01.10.2020).
- The Guardian, Hagia Sophia (2020). <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/30/ayasofya-the-mosque-turned-museum-at-the-heart-of-an-ideological-battle> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Millete Sesleniş (2020). <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/120583/-insanligin-ortak-mirasi-olan-ayasofya-yeni-statusuyla-herkesi-kucaklamaya-cok-daha-samimi-cok-daha-ozgun-sekilde-devam-edecektir-> (Erişim Tarihi: 04.11.2020).
- UNESCO Dünya Mirası Listesi. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi> (Erişim tarihi: 4.11.2020).

Reflections of Opening Hagia Sophia Grand Mosque to Worship in World Press and Its Effect on Tourism Activities

Yusuf ACAR

Aksaray University, Faculty of Tourism, Aksaray /Turkey

Extensive Summary

Hagia Sophia, which is the greatest temple built in the capital during the Eastern Roman Empire, was built three times in the same place during the years of the empire (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii, 2020, p. 7, Çetinkaya, 2015, p. 68 & Angı, 2015, p. 44-45). The building known as the "Third Hagia Sophia", which survives today; By Emperor Justinian I, It was completed in 532-537 and opened to worship as the most magnificent temple in the world. Hagia Sophia has been a special structure that hosts many important rituals such as blessing armies before wars and holding a crown ceremony for emperors during the period of the empire's standing (İstanbul Ayasofya Müze Müdürlüğü, 2020, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii, 2020, p. 7). With the conquest of İstanbul by the Ottoman armies under the command of Mehmed the Conqueror on May 29, 1453, Hagia Sophia was turned into a mosque as a symbol of conquest and the first Friday prayer was performed here (Çetinkaya, 2015, p. 76; TDV İslam Ansiklopedisi, Ayasofya; Ahunbay, 2017, p. 39). Serving as the Grand Mosque of Istanbul for 481 years following the conquest, Hagia Sophia was turned into a museum with the decision of the Council of Ministers in 1934 and the building was included in the UNESCO World Heritage List in 1985 (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii, 2020, p. 5, T.C. Resmî Gazete. 10 Temmuz 2020 Cuma. Sayı: 31181).

Hagia Sophia, which has the status of a museum, was turned into a mosque again with the Presidential Decree numbered 31181 and the number 2729 published in the Official Gazette on 10 July 2020 and was turned over to the Directorate of Religious Affairs and opened to worship (T.C. Resmî Gazete. 10 Temmuz 2020 Cuma. Sayı: 31181). Hagia Sophia has been an important structure that has symbolic meanings by the states that hold the city of İstanbul since its construction. The most important factor affecting this situation is that the building is one of the most important symbols of İstanbul throughout history and that it is identified with the city. President of the Republic of Turkey Hagia Sophia is a national issue and the right to speak only about the structure's status has stressed that the Republic of Turkey will. On the other hand, other Orthodox countries, especially Greece, and the Christian world also expressed their demands that the building should not be turned into a mosque in international media. While all these discussions were ongoing, Hagia Sophia was opened for worship on Friday, July 24, 2020 and the first sermon was read by the President of Religious Affairs (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020).

The aim of this study to determine; approach of the international press regarding the Hagia Sophia, which was turned from a museum into a mosque by changing its legal status with the Presidential Decree published in the Official Gazette on 10 July 2020, and the determination of the possible effects of the decision on the tourism sector. In line with purpose of the study; research data were scanned and collected by document analysis method; which the news in the international media that closely follows the process regarding the subject and the statistical data published by Republic of Turkey Ministry of Culture and Tourism Central Directorate of Rotary Capital Management during the period when Hagia Sophia was operating as a museum. Study provides important and up-to-date information in

terms of understanding the reaction of the world public to the opening of Hagia Sophia, which is symbolically important, to the opening of worship, and relating the decision to tourism activities.

When the literature on Hagia Sophia was examined, it was found that the studies on the building generally focused on history, fine arts, architecture, art history, restoration and conservation (Erdoğan, 2012; Ahunbay, 2017; Angı, 2015; Çetinkaya 2015, Karakuyu, Tezer & Balık, 2010; Diker, 2019; Kala, 2020). When the studies on the legal status of Hagia Sophia are examined in the literature, studies presenting different opinions on the subject have been reached. When the works that express an opinion about opening Hagia Sophia to worship and its legal status are examined, it is concluded that the focus of the discussions is shaped around two different views. The first view argues that Hagia Sophia should be turned into a mosque, and the other view should remain as a museum.

Findings of the study in the light of the data obtained in accordance with the purpose of the study; the reflections of the opening of Hagia Sophia to worship in the world press and impact of opening Hagia Sophia to worship on tourism activities are examined under two different headings.

Within the scope of study, the news and headlines of the world's leading press organizations were evaluated. such as BBC News, The Washington Post and Reuters regarding turn into Hagia Sophia a mosque. The data obtained show that the decision taken regarding transfer of Hagia Sophia to the Directorate of Religious Affairs and opening it for worship is followed with international interest and concern.

According to the tourism data obtained within the scope of the study; it took place in Istanbul Hagia Sophia and Topkapi Palace Museum, the most visited areas in the top rankings by domestic and foreign tourists in museums and archaeological sites in Turkey. The data obtained from the tourists who visit the Hagia Sophia Museum and other museums and historical sites in Istanbul about 40% of the visitors, the visiting museums and historical sites in Turkey also form part of about 10%.

In the study, the international reactions in international press towards the change of the legal status of Hagia Sophia and the effect of the decision on tourism activities were evaluated. When the headlines and news content posted by media organizations on the subject are examined; Greece's international public support by taking to the back of the subject in the statement made by the Republic of Turkey officials against the idea of movement that considered an internal matter of national sovereignty rights dimension and respect for the decisions taken necessity underlined. Especially news about the future of the international press turned the Hagia Sophia mosque in Istanbul period and is thought to create a negative image of Turkey in terms of tourism. Accordingly, it is estimated that the revenues from tourism and especially the number of foreign visitors will decrease. In future studies, the decision regarding turning Hagia Sophia into a museum and opening it to worship should be addressed at the national press level; issues such as giving the reasoned opinions of parties and opponents to the decision can be addressed by researchers and academicians who produce studies in the field of social sciences.